

TARIXIY RIVOJLANISHNING TURLI BOSQICHLARIDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASH MUAMMOLARI

Quliyev Yorqin Karimovich

Buxoro davlat universiteti,

«Psixologiya va sotsiologiya» kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya. *Jahon amaliyotidagi tajribalar bugungi kunda korrupsiyaning turli shakllarda namoyon bo'layotganligini isbotlab bermoqda. Bular orasida: poraxo'rlik, tovlamachilik, qarindosh-urug'chilik (nepotizm), jamoatchilik zaxiralarini noto'g'ri taqsimlash, noqonuniy xususiyashtirish, ijtimoiy kreditlar va buyurtmalarning asossiz berilishi, siyosiy partiyalar va jamoat tashkilotlarini noqonuniy moliyalashtirish kabilarni aytish mumkin. Makolamizda ushbu illatlarning tarixiy rivojlanish holatlari va muammolari tahlil kilingan.*

Kalit so'zlar: *yagona valyuta, pora, poraxo'rlik, favoritizm, talon-taroj qilish, manfaatlar to'qnashuvi, lavozimni suiste'mol qilish, firibgarlik. Jamiyatda shunday illatlar borki, u ma'lum bir sohaga emas, balki butun jamiyat taraqqiyotiga to'g'anoq bo'ladi. Davlatni ich-ichidan yemiradigan ana shunday illat – korrupsiya va poraxo'rlikdir. Aynan shu illat sababli ko'plab davlatlarning inqirozga yuz tutgani ham tarixdan ma'lum.*

Abstract. *Experiences in world practice prove that corruption is manifested in various forms today. These include: bribery, extortion, nepotism, improper distribution of public resources, illegal privatization, unjustified issuance of social loans and orders, illegal financing of political parties and public organizations. Our article analyzes the historical development and problems of these diseases.*

Key words: *single currency, bribery, bribery, favoritism, looting, conflict of interest, abuse of office, fraud.*

KIRISH

2017 yil 4 yanvardan kuchga kirgan "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Qonunida korrupsiyaga shunday ta'rif berilgan: «korrupsiya — shaxsning o'z mansab yoki xizmat mavqeidan shaxsiy manfaatlarini yoxud o'zga shaxslarning manfaatlarini ko'zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, xuddi shuningdek, bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etish». Soddaroq aytganda, korrupsiya davlat idoralarida ishlovchi shaxslarning o'z amalidan foydalanib, shaxsiy manfaatlarini hamma narsadan ustun qo'yishlari, pora evaziga sotilishlari yoki sotib olinishlari, noqonuniy moddiy yoki nomoddiy boylik orttirishlaridir.

Korrupsiya illatining jamiyat rivojlanishiga qanchalik to'siq bo'layotganligini anglashimiz uchun dastavval uning rivojlanish tarixiga nazar tashlashni ma'qul ko'rdik.

Tarixiy rivojlanishning turli bosqichlarida korrupsiya muammolari o'ziga xos ko'rinishlarda namoyon bo'lib kelgan.

Ibtidoiy odamlar uzoq o'tmishda pora berishning asl ma'nosini bilishgan, chunki qonunsizlik sharoitida ular jamiyatda yanada ruxsat berishni talab qilishgan. Ammo o'sha paytda yagona valyuta mavjud bo'lmaganligi sababli, odamlar o'rtasida pora miqdori to'g'risida qattiq tortishuvlar bo'lgan, bu deyarli har doim janglar bilan tugagan.

Qadimgi Xitoy va Hindistonda juda uzoq vaqt davomida "pora" tushunchasining mazmuni bir xil bo'lmagan, shuning uchun bu mamlakatlar uzoq vaqt davomida o'zlarining pora berish tizimlari va o'z valyutalariga ega bo'lgan kichik davlatlarga bo'linib ketishdi. Miloddan avvalgi 1912 yilda Xitoyning Sin Shi Xuang qirolligida hokimiyatga buyuk poraxo'r harbiy sarkarda raxbar Sinь Shixuandi keladi. U qolgan Xitoy qirolliklarini jangsiz qo'lga olish uchun ulkan pora berish yulini tutgan. Natijada, Xitoy Birlashgan Sin imperiyasiga aylanadi. Yangi imperator esa katta muammolarga duch keladi: u raqiblariga bergan pora, mamlakatni parokandalikga olib keladi va hatto bosqinchi gunlar ham tajovuz qilmaslik to'g'risidagi bitimni uzaytirish uchun imperatordan katta pora so'rashadi. Gunlarga pora bermaslik uchun u buyuk Xitoy devorini qurdi. Qurilish qimmat va chikimli bo'lishiga qaramay, keyinchalik bu devor Xitoyga pora bilan yuksalish uchun zarur bo'lgan ko'plab vaziyatlardan qochishga yordam berdi va mamlakatni 4500000000 dollarga (zamonaviy hisob-kitoblarga ko'ra) saqlab qoldi. Biroq, bu soliqlarni oshirish orqali amalga oshirildi (hatto nafas olish va yurish huquqiga soliqlar ham kiritildi). Sin vafotidan keyin Shi Xuang Хань poraxo'rlikni madaniyat sifatida saqlab qolishga qodir bo'lgan Xan sulolasi tomonidan hokimiyatga keltirildi (Xitoyda bu deyarli din singari edi). Shi Guanng xalqini Singa o'xshab bir tiyin kolganicha talashgacha olib bormadi. Buning uchun minnatdorchilik sifatida Xitoy xalqi hanuzgacha o'zlarini Xan xitoylari deb atashadi (qadimgi Sharq tarixi, 1983).

Mashhur xitoylik siyosatshunos Shang Yang 2500 yil oldin shunday yozgan edi: "odamlar bir-birlari haqida xabar berishni boshlaganlarida, qonun ularning qalbiga joylashdi. Agar odamlar pora olish yoki pora berishga harakat qilsalar, hamma narsa darhol qulab tushadi. Bu qonun bir behisob qo'rquv talab qiladi. Amaldor qonunni ijro etadi, boshliqlarning irodasini emas. Ushbu tamoyil eng og'ir jazolar yordamida o'rnatildi. Masalan, taxt merosxo'rining qonunlariga rioya qilmaganligi uchun sudda juda muhim shaxs bo'lgan uning ustoz, o'kituvchisining burun va quloqlarini kesib tashlashgan. Shundan so'ng hamma joyda amaldorlar va aholi qonunlarga rioya qila boshladilar" (qadimgi Sharq tarixi, 1983).

ASOSIY QISM

Korrupsiyaga qarshi kurashuvchi sifatida tilga olingan birinchi hukmdor - miloddan avvalgi 16 asrning ikkinchi yarmida yashab utgan Shumer davlati Lagasha shahar-davlat podshosi-Urukagina bo'lgan. Kautilya taxallusi bilan nashr etilgan korrupsiyani muhokama qiladigan birinchi risola - "Arthashastra" bo'lgan. Kautilya

Bxaratiundagi vazirlardan biri bo'lib, u "saltanatning mulki, hatto kichik bir tarzda ham, ushbu mulk uchun mas'ul bo'lganlar tomonidan o'zlashtirilishi mumkin emas" deb o'z mulohazalarini qoldirgan. («Artxashastra» yoki Nauka politiki, 1993).

Qadimgi Yunonistonda qaror qabul qilish evaziga pul qabul qilgan sudyalarning ayniqsa jazolangan. Gerodotning eslatishicha, fors hukmdori Kambis korrupsiya uchun sudlangan shaxsni qatl etishni va uning terisini shilib o'zi o'tiradigan kursisiga tortib kuyishni buyurgan {6}. Boshqa bir fors shohi Doro buzuq sudyalarni yogochga mixlash yo'li bilan qatl etgan. Sitseron korrupsion sudya eng og'ir jinoyatlardan birini sodir etadi deb ishonirib o'tgan.

E'tibor bersak, qadimgi Yunonistonda Aristotel ko'plab tushunchalar va ijtimoiy hodisalarni o'zi ishlab chiqqan va qo'llagan, korrupsion holatlarni muhim yondashuv nuqtai nazaridan ko'rib chiqqan. Uning fikricha, korrupsiya faqat xususiy va jamoat manfaatlari to'qnashganda sodir bo'ladi. Korrupsiya amaliyotini iqtisodiy jinoyatlar va moliyaviy firibgarlikdan ajratib turadigan narsa shu.

Aristotel korrupsiyaning ikkita komponenti mavjudligini ta'kidlab o'tgan:

Birinchi komponent – bu davlat amaldori lavozimini egallagan shaxsning resurslari va imkoniyatlari, ular davlat xizmati uchun kerak bo'lgan foyda uchun emas, ulardan noo'rin foydalanish.

Ikkinchi komponent korrupsiyaning turlari: poraxo'rlik, favoritizm, talon-taroj qilish, manfaatlar to'qnashuvi, lavozimni suiste'mol qilish, firibgarlik va boshqalar. Ko'pgina faylasuflarning yozuvlarida korrupsiyaga qarshi kurash muammosi alohida o'rin tutgan.

Aristotel jinoyatchilikka ta'sir choralaridan biri sifatida korrupsiyaga qarshi kurashda davlatda bir kishiga bir vaqtning o'zida bir necha lavozimni egallashni taqiqlashni taklif qiladi (Aristotel, T4, 1983). Shu bilan birga, Aristotel korrupsiyaga qarshi kurashni davlat barqarorligini ta'minlash uchun asos deb hisoblagan: "har qanday davlat tizimidagi eng muhim narsa-bu qonunlar va boshqa qoidalar orqali ishlarni tartibga solish, bu o'rinda esa amaldorlar o'zlari uchun foyda olishlari mumkin emas". Bundan tashqari, u "faqat umumiy manfaatni hisobga olgan davlat tuzilmalari qat'iy adolatga ko'ra to'g'ri ish qilishadi, davlat tizimida adolatdan chetga chiqish-davlatlar qulashining asosiy sababi deb ko'rsatib o'tgan. "Qonunbuzarliklar davlat hayotida mayda xarajatlar sifatida kirib keladi, ularning tez-tez takrorlanib turishi esa butun davlat boyligining yuqolishiga olib keladi" {8}.

Milodiy 1 asr boshlarida mashhur yunon faylasufi Plutarx korrupsiya haqida quyidagi mulohazalarni qoldirgan. Uning yozishicha, korrupsiyaga qarshi choralar markaziy hukumat tomonidan amalga oshirilishi kerak va ular fuqarolik jamiyatini qo'llab-quvvatlashni ham talab qiladi. Siyosiy rahbarlarning irodasi faol jamoatchilik yordamiga tayansa, bu juda qisqa vaqt ichida kuchli o'zgarishlarga erishish mumkin deb ta'kidlab o'tgan. Aksincha, agar fuqarolar barcha umidlarini "dono hukmdorlarga" bog'lasalar, natijani passiv kutib tursalar, unda korrupsiyaga qarshi shovqinli kompaniya yanada katta o'sish bilan yakunlanishi mumkin. "Davlat ishlaridan manfaat

chiqarishga qodir bo'lganlar ham qabr qazishga qodir, jamiyatga xizmat qilishdan manfaat chiqarish jinoyatdir".

Bu davrda Yunoniston mamlakatlarida ham korrupsiyaga qarshi harakat kuchayib bordi. Pora olish madaniyatsizlik darajasiga yetdi (va keyin noqonuniy darajasigacha), natijada Yunoniston davlatlarining madaniy tanazzuli boshlandi. Korrupsiya tufayli madaniy tanazzuldan keyin siyosiy tanazzul boshlandi: Yunoniston hukmdorlari sotiladigan qobiliyatsiz hukmdorlarga aylanishdi. Yunoniston davlatlari qulashga yaqinlashayotgan edi (Reshetnikov, 2008). Ularning o'rnini yangi pora imperiyasi egallashi kerak edi. Buyuk imperiyaning yaratilishini ta'minlaydigan eng muhim ma'lumotlar saqlanadigan oddiy shahar-Rimga aylanish nasib etdi.

Biroq, sudyalar dastlab pora olgani uchun o'lim bilan jazolangan Rimda, keyinchalik korrupsiya rivojlandi, magistratlarga yiliga ma'lum miqdordan oshmaydigan sovg'alar olishga ruxsat berildi. Rim huquqida "korrupsiya" so'zi huquqiy shaklga ega bo'ldi. Bunga misol qilib Rim huquqining eng qadimgi kodekslaridan biri "12-jadval qonunlari"ni (e.o. V asr, lot. leges duodecim tabularum) ko'rish mumkin. Bu bu yerda "corrumpere" atamasi sudda guvohlikni pulga almashtirish va sudyani pora berish orkali sotib olish ma'nosida ishlatiladi: "Siz haqiqatan ham sudning kelishuvi paytida tayinlangan (ishni ko'rib chiqish uchun) sudya yoki vositachini o'lim jazosi bilan jazolaydigan va bu holda pul pora olganlikda ayblangan qonunning qattiq farmonini ko'rib chiqmoqchimisiz?" (Ilmiy ekspert, 2009, p. 56)

Qadimgi Hindistonda miloddan avvalgi 2 asr va milodiy 2 asr o'rtasidagi Braxman maktablaridan biri tomonidan tuzilgan Manu qonunlari qadimgi Hind qonunlarining yodgorligi, hindlarning shaxsiy va jamoat hayotidagi hatti-harakatlarini diniy va axloqiy qarashlariga muvofiq tartibga soluvchi ko'rsatmalar va qoidalar to'plami sifatida yetib kelgan. Bunda hukumat va sud ishlarini yuritish bo'yicha ko'pchilik qonun va ko'rsatmalar mavjudki, bu qonunlar sud amaldorlarini "sud protsessi qoidalariga amal qilishga" chaqirdi va "adolatsiz qaror o'zingizni ko'klarga yetishishdan iborat abadiy saodatdan mahrum qilishi mumkin" degan yozuvlar aks ettirilgan.

Arab mamlakatlarida ham korrupsiya jarayonlarining ta'siri va ularga qarshi kurash o'sib borgan. Bir vaqtlar Xazrat Ali (Usmoniylar imperiyasining oliy hukmdori, miloddan avvalgi 1-asr) urush paytida olingan o'ljalar ro'yxatini tuzdi. Birdan ichkariga arab askarlaridan biri kirib, "Xazrat Ali siz bilan suhbat qurgim bor», "Ali so'radi: "suhbat shaxsiymi yoki umumiyymi? Jangchi bu shaxsiy deb javob berdi. Shunda Xazrat Ali shamni o'chirdi. U shamni xalqning mulki deb tushuntirdi, xalqning mol-mulki birinchi navbatda urushda o'g'illari va erlari o'ldirilgan kambag'al va beva ayollarga berilishi kerak deb uqtirdi. {8}.

O'rta asrlarning Arab mamlakatlariga qaytib, biz noma'lum Arab tarixnavislarining quyidagi dalillarini topamiz: "Usmoniylar imperiyasida korrupsiya vabosi sultonlar davlatini shunchalik buzdiki, odamlar hazil qilishardi: ular sultonning amaldorlari hatto Rossiya bilan tinchlik shartnomasini xam pora evaziga imzoladilar.

Bu, albatta, "diplomatik korrupsiya"ning ikkala ishtirokchi mamlakati foydasiga emas. Usmoniylar imperiyasi, Rim imperiyasi xam, undan oldingi Vizantiya imperiyasi singari parchalanib ketdi, chunki hamma sotildi, sotib olindi, shu jumladan lavozimlar, xizmatlar va ne'matlar xam.

Angliyada ham qirol Genrix 8 davrida (16-asr) poraxo'rlikka qarshi ayovsiz kurash olib borildi. Xabarchilar uchun maxsus qutilar tayorlanib qirollik muassasalari yoniga joylashtirildi. Shu tariqa qirol o'z mamlakatidagi poraxo'rlikka barham berishga harakat qildi.(Reshetnikov, 2008) Biroq, tez orada Genrix bu yangilikdan voz kechishga majbur bo'ldi. Gap shundaki, har bir yetkazilgan axborot uchun uchun mualliflar bir fartingdan (Angliya pul birligi) olishardi. Qirol amaldorlari ularni tekshirish uchun vaqt topolmay kuyishdi. Yetkazilgan xabarlardan asosan, "jodugarlar", "sehrugarlar" va boshqalar nazoratlar qurboniga aylanishdi.

Ingliz davlat arbobi va faylasufi Tomas Gobbs esa (1588-1679) "Leviyatan" nomli (1651) asarida "katta boylikka ega bo'lgan odamlar davlat adolatini buzish, pul yoki boshqa haq berish bilan kechirim olish orqali jazodan qutilish imkoniyatiga ega bo'lish umidida shiddat bilan jinoyat sodir etishadi" deb eslatib o'tgan. Tomas Gobbs kuchli mutlaq davlat hokimiyatining tarafdori edi. Gobbsning so'zlariga ko'ra, korrupsiya "bu barcha qonunlarga hurmatsizlik har doim va barcha vasvasalar bilan oqib chiqadigan ildizdir."

Jon Lokk (1632 - 1704) Gobbsga ergashib, davlatni odamlar o'rtasidagi o'zaro kelishuv mahsuli deb biladi, lekin odamlarning jamiyatdagi xulq-atvori uchun juda ko'p huquqiy mezonlarni emas, balki axloqiy mezonlarni birinchi o'ringa qo'yadi (Lokk, 1960). Jamiyatning fuqarolik holati kishilarning ixtiyoriy birlashuvi va o'z huquqlarining bir qismini qurbon qilish asosida vujudga keladi.

Jon Lokk tarixda birinchi marta hokimiyatni qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va federativ organlarga bo'lish g'oyasini ilgari suradi. Davlatning maqsadi fuqarolarning erkinligi va mulkini saqlashdir. Jon Lokk nazariyasida korrupsiyaga qarshi axloqiy asosni tarbiyalash birinchi navbatda turadi.

Frantsuz donishmandi va faylasufi Charlz Lui Monteskye davlat apparatidagi korrupsiya va shaffoflik haqidagi g'oyalarini quyidagicha bayon qildi: "korrupsiyaga qarshi kurash har tomonlama, doimiy ravishda ishlasa va hokimiyatning barcha darajalari va tarmoqlari, shuningdek fuqarolik jamiyati institutlari ishtirok etsa samarali bo'ladi. Korrupsiyaning sabablari jamiyat va iqtisodiyotning siyosiy tashkilotida uchraydi. Binobarin, yana ochiq iqtisodiyot, korrupsiya uchun kam bo'shliqlar, ko'proq shaffof va nazorat hukumatning korrupsiyaga qarshi kurashishini yanada samarali, jamiyat uchun foydali qiladi. Korrupsiya-bu davlatning poydevorini yutib yuboradigan yovuzlik. Shuning uchun korrupsiya, jinoyat qonunchiligida, xiyonat bilan tenglashtirilishi kerak.

Korrupsiyaga qarshi kurash butun bir chora-tadbirlar tizimi bo'lib, u butun davlatning, butun jamiyatning, uning barcha siyosiy va fuqarolik institutlarining ishidir. Bu korrupsiyani yengishning yagona yo'li. Har qanday fuqaro uchun har

qanday hukumat qarorini shaffof qilish kerak. Shunday qilib, ular nima uchun bu qaror qabul qilinayotganini, uning orqasida nima borligini va nima uchun uni biron bir buzuvchi maqsadlarda ishlatib bo'lmashligini tushunishlari uchun kerak. Qonun chiqaruvchi hokimiyat ijro etuvchiga qaraganda korrupsiyalashgan paytda davlat halok bo'ladi.

Korrupsiya haqidagi g'oyalarni ishlab chiqishda nemis faylasufi Maks Veber (1864-1920) ham salmoqli hissa qo'shdi. "Siyosat kasb sifatida" asarida (1919) olim siyosatni o'z kasbiga aylantirishning ikki usulini aniqladi: "siyosat uchun "yashash" yoki "siyosat" hisobiga yashash ... "Siyosatni kasb sifatida qurganlar uni doimiy daromad manbaiga aylantirmoqchi bo'lishadi,"siyosat uchun - boshqa maqsadga ega bo'lmagan kishi ishlashi kerak» (Veber, 1990).

Siyosatning bunday tavsifi Sovet Ittifoqining zamonaviy siyosatiga asoslanganligi ehtimoldan yiroq emas. Veber Germaniya kantsleri Otto fon Bismark siyosatchisi bo'lib, u o'z navbatida korrupsiya va uning davlat mashinasiga ta'siri haqida ham o'z tushunchasiga ega edi. Undan quyidagi iqtibos saqlanib qolgan: "yomon qonunlar bilan mamlakatni boshqarish mumkin, ammo intizomsiz amaldorlar bilan mamlakatni boshqarish mumkin emas."

Keyinchalik, yigirmanchi asrda hukumat amaldorlari va faylasuflar korrupsiyani turli yo'llar bilan ta'rifladilar va aniqladilar. Masalan, AQSh Prezidenti Franklin D. Ruzvel't shunday deb yozgan edi: "keng ommaga birlamchi imtiyozlar berishga mo'ljallangan buyuk milliy dastur ustida ishlayotganda, biz haqiqatan ham ba'zi odamlarning og'riqli pufakchalariga qadam qo'ydik va kelajakda ularga qadam qo'yishda davom etamiz. Ammo bu yuqori mavqega yoki boylikka erishishga harakat qilayotganlarning chaqiriqlari, yoki ehtimol ikkalasi ham birgalikda, umumiy manfaat hisobiga qisqa yo'l buladi.". Keyinchalik Amerikaning yana bir prezidenti korrupsiyani fiskal siyosatning elementi sifatida talqin qilib, quyidagi qonunchilikni qayd etadi: "Soya va korrupsiyaviy iqtisodda ishlaydigan odamlar ko'p harakatlarida o'zlaricha halol. Ammo masala soliqlarni to'lash bilan bog'liq bo'lsa, ular ikki tomonlama standart bilan harakat qilishadi... Davlat xarajatlarini tartibga solishga harakat qilganda, insonlar byudjet kamomadini yopish uchun soliq to'lash foydali ekanligini tasavvur qilmaydi." {7}

Bugungi kunda korrupsiya muammosi hozirgi vaziyatni tushunish va o'zgartirish uchun muhim lahzaga aylangani hammaga ayon. Ko'pchilik fikricha, korrupsiya ko'plab mamlakatlarda bozor islohotlarining amalga oshmaganligining asosiy sababidir.

XULOSA

Shunday qilib, korrupsiyani o'rganish ko'p asrlar davomida olib borilgan. Ko'pgina olimlar va faylasuflar ushbu tushunchani talqin qildilar va tavsifladilar. Vaqt o'tishi bilan uning elementlari o'zgarib, o'ziga xos bo'lib qoldi. Turli sivilizatsiyalar (qadimgi Xitoy, Usmoniylar imperiyasi, qadimgi Hindiston) davlat tuzilishining asosiy elementlaridan biri sifatida poraxo'rlik kabi korrupsiyaning ushbu turiga tayanib,

uning ijobiy geosiyosiy mevalarini keltirdi. Biroq, bu sivilizatsiyalarning barchasi siyosiy va iqtisodiy rivojlanishning pasayish davrini boshdan kechirdi va bu ularning qulashiga olib keldi (Qadimgi Sharq tarixi, 1983).

Iqtisodiy muammolarni tahlil qilgan qadimgi mutafakkirlar korrupsiya va poraxo'rlilik davlat rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi asosiy omillardan biri deb atashgan (Platon, Sitseron.) Yevropada Uyg'onish va ma'rifat davrida davlatchilikni institutsional kategoriya deb o'ylaydigan iqtisodchilar va siyosatchilar korrupsiya va iqtisodiyotda "shaffoflik" yo'qligiga e'tibor bermasliklari mumkin edi. Davlatlararo harbiy va kasaba uyushmalarining tashkil etilishi xalqaro korrupsiya sxemalarining paydo bo'lishiga yordam berdi. Korrupsiyaning mohiyati va uning namoyon bo'lishi haqidagi mulohazalar ushbu hodisadan jamiyatning barcha sohalarida keng foydalanishga asoslangan edi. Asta-sekin, ma'rifatli insoniyat "korrupsiya" tushunchasi mazmuni tartibsizlik yetakchisi, qonun ustuvorligini putur yetkazadigan va huquqiy asoslari uchun nafrat hosil qilib buzuq hamkorlikning zararli oqibatlari haqida umumiy fikrga keldi. Korrupsiyaga qarshi kurashish uchun ob'ektiv ehtiyoj bor. Ba'zi hukmdorlar va mamlakatlar bu zaruriyatni ilgari, ba'zilar keyinroq angladilar.

XX asrda davlat rivojlanishining iqtisodiy bosqichlaridagi bir qator o'zgarishlar va siyosiy rejimlardagi o'zgarishlar korrupsiya jinoyatlarining ko'payishiga yordam berdi, ammo birinchi yetakchi mamlakatlar davlat iqtisodiyoti va siyosatining "shaffofligini" oshirdi. Dunyo bo'ylab xalqaro hamjamiyat "shaffoflikni" oshirish va korrupsiyaga qarshi kurashish siyosatini olib bordi, korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha milliy va xalqaro jamoat tashkilotlari paydo bo'ldi.

XXI asrning boshlarida korrupsiya muammosi butun dunyoda har qachongidan ham tez-tez muhokama qilinmoqda. Nafaqat siyosatchilar, balki iqtisodchilar, advokatlar va boshqa mutaxassislar dunyoning turli mintaqalarida, shu jumladan O'zbekistonda ham tadqiqotlar olib boradilar, qarshi choralarni taklif qiladilar va amalga oshirdilar. Ushbu chora-tadbirlar tarixiy asosga ega.

Muxtasar aytganda, korrupsiya — taraqqiyot kushandasi, xavfsizlikka tahdid tug'diruvchi xavfli jinoyat. Bu illatga qarshi kurashish tegishli organlarninggina emas, barchaning ishi bo'lishi zarur. Shundagina biz ushbu xavfni bartaraf etgan bo'lamiz.

ADABIYOTLAR:

1. Korrupsiyaga qarshi kurash to'g'risidagi qonun, 2017 yil 3g'yanvarъ O'RQ-419-son
2. Jamoatchilik to'g'risidagi qonun, 2018 yil 12 aprelъ, O'RQ-474-son
3. Shaxsga doirma'lumotlar to'g'risidagi qonun 2019 yil 2 iyulъ, O'RQ-547-son
4. O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurash tizimini takomillashtirish buyicha qo'shimcha chorag'tadbirlar to'g'risida (Uzbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 29 iyundagi PF-6013-sonli Farmoni)

5. “Korrupsiyaga qarshi kurashish bo’yicha 2021-2022 yillarga mo’ljallangan davlat dasturi” (Uzbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 6 iyuldagi PF-6257-sonli Farmoni)
6. Abashidze A. H. Korrupsiyaga qarshi kurashda Milliy va xalqaro choralar / / xalqaro huquqshunos. 2007. № 2.
7. Ayrapetyan E. S. "Korrupsiyaga qarshi samarali mexanizm, uning elementlari va takomillashtirilishi" "Yosh olim", 3-son (50). 2013.
8. Korrupsiyaga qarshi kurashning dolzarb muammolari: Kollektiv monografiya / Yu I Mironov ilmiy tahriri ostida. - Volgograd: Volgograd Ilmiy Nashriyoti, 2013. – 298 p.yu